

Иван Сарић

27.06.1876 – 23.08.1966.

Пионер ваздухопловства светског значаја, проналазач, конструктор, пилот.

Завршио је трговачку академију и радио је као књиговођа у Суботици, као свестрани спортиста био је један од оснивача локалног фудбалског клуба а такмичио се и као рвач, бициклиста, атлетичар и моторбициклиста. Прелаз из 19. у 20. век био је у знаку олимпизма прво Палићке спортске игре суграђанина Лајоша Вермеша а касније и почетак модерних олимпијских игара Кубертена. Осим омасовљавања спорта почетак 20. века био је и зачетак ваздухопловства а, Иван Сарић одиграо је велику улогу и у спорту и у авијацији.

Ветровитог дана, 16.октобра 1910.године извршио је први лет авионом сопствене конструкције Сарић-1 пред публиком од око 7000 гледалаца на вашаришту у Суботици. Авион је полетео на сопствени погон (троцилиндрични италијански мотор) и пилотирао је око целог хиподрома на висини од 30 метара након чега је безбедно слетео, непуних седам година након првог лета ваздухопловом тежим од ваздуха браће Wright.

Било је још великана пионира авијације пре Сарићевог лета – Луј Блерио из Париза, Бразилац Алберто Сантос Думон и други, али њихови летови су били мање контролисани са ретким безбедним слетањима. На просторима Југоисточне Европе први је летео доктор Владимир Алексић из Панчева на једрилици сопствене конструкције 1909.године али Сарићу припада част првог лета на сопствени погон.

Сарић се у конструкцији авиона угледао на летелицу Луја Блериоа, али је осмислио и неке измене: за управљање авионом око уздужне осе први је конструисао и применио **елероне**. Елерони су аеродинамичке командне површине на излазним ивицама аеропрофила крила, који се отклањају на горе и на доле (супротан отклон на левом и десном крилу) и покрећу се сајлама или ужетом повезаним на палицу у пилотској кабини. Елерон (или крилце у преводу) отклоном на доле повећава кривину аеропрофила тог крила чиме се повећава узгон на том крилу а истовремено на супротном крилу се отклоном на горе смањује кривина аеропрофила тог крила и смањује се узгон што доводи до нагињања авиона у једну страну. Заокрети се изводе на тај начин веома прецизно и контролисано.

Сарић није патентирао свој изум, али и дан данас сваки авион има елероне. Пре Сарића пилоти су за увођење и вађење авиона из заокрета користили утеге, нагињање лево-десно у кабини или увртањем целог крила, које је било еластичније.

За свој други авион, Сарић-2 конструисао је и сопствени мотор.

Реплика авиона Сарић-1 налази се у Музеју ваздухопловства у Београду на аеродрому Никола Тесла.

На фотографији из градског музеја Суботице се виде елерони на крајевима крила.

MIROSLAV ANTELIJ / GRADSKI MUZEJ SUBOTICA

| Prvi let Ivana Sarića

Ivan Sarić

27.06.1876 – 23.08.1966.

Pionir vazduhoplovstva svetskog značaja, pronalazač, konstruktor, pilot.

Završio je trgovačku akademiju i radio je kao knjigovođa u Subotici, kao svestrani sportista bio je jedan od osnivača lokalnog fudbalskog kluba, a takmičio se i kao rvač, biciklista, atletičar i motorbiciklista. Prelaz iz 19. u 20. vek bio je u znaku olimpizma prvo Palićke sportske igre sugrađanina Lajoša Vermeša, a kasnije i početak modernih olimpijskih igara Kubertena. Osim omasovljavanja sporta početak 20. veka bio je i začetak vazduhoplovstva. a Ivan Sarić odigrao je veliku ulogu i u sportu i u avijaciji.

Vetrovitog dana, 16.oktobra 1910.godine izvršio je prvi let avionom sopstvene konstrukcije Sarić-1 pred publikom od oko 7000 gledalaca na vašarištu u Subotici. Avion je poleteo na sopstveni pogon (trocilindrični italijanski motor) i pilotirao je oko celog hipodroma na visini od 30 metara nakon čega je bezbedno sleteo, nepunih sedam godina nakon prvog leta vazduhoplovom težim od vazduha braće Wright.

Bilo je još velikana pionira avijacije pre Sarićevog leta – Luj Blerio iz Pariza, Brazilac Alberto Santos Dumon i drugi ali njihovi letovi su bili manje kontrolisani sa retkim bezbednim sletanjima. Na prostorima Jugoistočne Evrope prvi je leteo doktor Vladimir Aleksić iz Pančeva na jedrilici sopstvene konstrukcije 1909.godine ali Sariću pripada čast prvog leta na sopstveni pogon.

Sarić se u konstrukciji aviona ugledao na letelicu Luja Blerioa, ali je osmislio i neke izmene: za upravljanje avionom oko uzdužne ose prvi je konstruisao i primenio **elerone**. Eleroni su aerodinamičke komandne površine na izlaznim ivicama aeroprofila krila, koji se otklanjaju na gore i na dole (suprotan otklon na levom i desnom krilu) i pokreću se sajlama ili užetom povezanim na palicu u pilotskoj kabini. Eleron (ili krilce u prevodu) otklonom na dole povećava krivinu aeroprofila tog krila čime se povećava uzgon na tom krilu a istovremeno na suprotnom krilu se otklonom na gore smanjuje krivina aeroprofila tog krila i smanjuje se uzgon što dovodi do naginjanja aviona u jednu stranu. Zaokreti se izvode na taj način veoma precizno i kontrolisano.

Sarić nije patentirao svoj izum, ali i dan danas svaki avion ima elerone. Pre Sarića piloti su za uvođenje i vađenje aviona iz zaokreta koristili utege, naginjanje levo-desno u kabini ili uvrtanjem celog krila, koje je bilo elastičnije.

Za svoj drugi avion, Sarić-2 konstruisao je i sopstveni motor.

Replika aviona Sarić-1 nalazi se u Muzeju vazduhoplovstva u Beogradu na aerodromu Nikola Tesla.

Na fotografiji iz gradskog muzeja Subotice se vide eleroni na krajevima krila.

Prvi let Ivana Sarića